

Marek P. Deszczyński

(War Studies University, Warsaw, Poland)

<https://orcid.org/0000-0001-8008-4379>

e-mail: m.deszczyński@akademia.mil.pl

Status and Prospects for Research on Functioning of the Office of the President of the Second Polish Republic since mid-October 1938 till December 1939

Stan i perspektywy badań nad funkcjonowaniem urzędu prezydenta II Rzeczypospolitej Polskiej od połowy października 1938 do grudnia 1939 r.

ABSTRACT

The article is a literature review of plans, decisions and activities of the Presidents of the Second Polish Republic in 1939 – Ignacy Mościcki and Władysław Raczkiewicz. It also embraces the role of political figures, who had the chance to take over the Presidency, i.e. Marshal of Poland Edward Śmigły-Rydz and Bolesław Wieniawa-Długoszowski. This paper is a part of research on origins, course and follow-up of the Polish Campaign 1939. It puts additional accents on constitutional aspects of the political situation that so far had not been properly and thoroughly examined. This refers mainly to legal elements

PUBLICATION INFO				
	 WYDawnictwo	 UNIWERSYTET MARI CURIE-SKŁODOWSKIEJ	 e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060	
THE AUTHOR'S ADDRESS: Marek P. Deszczyński, the War Studies University, 103 Antoniego Chruściela Avenue, Warsaw 00-910, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Project of the War Studies University entitled: <i>Polish 1939 Campaign – the Synthesis</i> , financed by the Polish Ministry of Education and Science (Contract MEiN/2021/DPI/319)				
SUBMITTED: 2023.04.01		ACCEPTED: 2024.10.11	PUBLISHED ONLINE: 2024.12.18	
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh			EDITORIAL COMMITTEE e-mail: reshistorica@umcs.pl	
DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS				

making the President of the Republic a key figure for the State to lead the fight and conduct the war.

Key words: 1939, history, Second Polish Republic, Ignacy Mościcki, Edward Śmigły-Rydz, Bolesław Wieniawa-Długoszowski, Władysław Raczkiewicz, Władysław Sikorski, political system of the State, Constitution, Office of the President, foreign policy, Second World War, Polish Campaign 1939

STRESZCZENIE

Artykuł jest przeglądem piśmiennictwa poświęconego działalności osób pełniących w 1939 r. urząd prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – Ignacemu Mościckiemu oraz Władysławowi Raczkiewiczowi. Uwzględnia też rolę postaci, które miały szansę objęcia funkcji szefa państwa, w tym marsz. Edwarda Śmigłego-Rydza i Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego. Opracowanie podkreśla, niedostatecznie uwzględniane w dotychczasowych badaniach nad genezą, przebiegiem i skutkami kampanii polskiej, znaczenie aspektu konstytucyjnego, czyniącego z urzędującego prezydenta osobistość kluczową dla funkcjonowania państwa i możliwości prowadzenia wojny.

Słowa kluczowe: 1939, historia, II Rzeczpospolita, Ignacy Mościcki, Edward Śmigły-Rydz, Bolesław Wieniawa-Długoszowski, Władysław Raczkiewicz, Władysław Sikorski, ustroj państwa, konstytucja, urząd prezydenta, polityka zagraniczna, II wojna światowa, kampania polska

It is necessary to point out something that is rather peculiar – there is a voluminous subject literature on the Polish (September) Campaign 1939, but there is not a single publication on the role of the President of the Second Polish Republic in these events. At that time, the office was held by the chemical engineer, professor and doctor honoris causa of the Lvów/Lviv University of Technology – Ignacy Mościcki.

In many prints, the figure of this Head of State, is simply ignored, although – what should be emphasized – the President was not only nominally but also in practice – the suzerain (*zwierzchnik*) of the Polish Armed Forces¹. Of course, it is possible to find some scientific works

---

¹ See: *Polskie Siły Zbrojne w Drugiej Wojnie Światowej*, vol. 1, *Kampania wrześniowa 1939*, part 1, *Polityczne i wojskowe położenie Polski przed wojną*, Londyn 1951, pp. 170–172, 402; part 2, *Przebieg działań od 1 do 8 września*, 2nd edition, Londyn 1986, passim; part 3, *Przebieg działań od 9 do 14 września*, Londyn 1959, passim; part 4, *Przebieg działań od 15 do 18 września*, Londyn 1986, passim; vol. 2, *Kampanie na obczyźnie*, part 1, *Wrzesień 1939–czerwiec 1941*, Londyn 1959, pp. 9–16; E. Kozłowski, *Wojsko Polskie 1936–1939. Próby modernizacji i rozbudowy*, 2nd edition, Warszawa 1974, pp. 17 (the only one such remark in the text, in the annotation 15, refers only indirectly to the problem), 375 (note in the Index); *Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej*, part 1, *Wojna obronna Polski 1939*, ed. E. Kozłowski, Warszawa 1979, pp. 67, 415, 551, 632–633 (not taking into account the illustrative inserts, the figure of Mościcki is *explicite* present in the text in the description of the night 5/6 September 1939); part 2, *Walki formacji polskich na Zachodzie 1939–1945*, ed. W. Biegański, Warszawa

with fragments dedicated to his life and work, but those are just a few separate chapters on the topic². The problem is that this probably most dramatic episode from the life of Mościcki, whose profile just before the war had remained slightly hidden by the shadow of activities of the Marshal of Poland Edward Śmigły-Rydz and Colonel Józef Beck, was analyzed only from this person individual perspective, without taking into account the legal and constitutional aspects³. The situation requires

---

1981, pp. 20 (in the annotation 17, he is presented under the first name of Henryk!), 22–23; [R.]L. Moczulski, *Wojna polska 1939*, Warszawa 2017, passim; T. Jurga, 1939. *Obrona Polski i Europy*, Warszawa 2014, pp. 61, 279, 482, 687–688, 763–764; R. Szawłowski (“K. Liszewski”), *Wojna polsko-sowiecka 1939 r. Tło polityczne, prawnomiędzynarodowe i psychologiczne. Agresja sowiecka i polska obrona. Sowieckie zbrodnie wojenne i przeciw ludzkości oraz zbrodnie ukraińskie*, vol. 1, Monografia, 2nd edition, Warszawa 1996, pp. 42 (it rather unfairly assesses then incumbent President as almost completely infirm), 242, 488; *Zarys dziejów wojskowości polskiej 1864–1939*, ed. P. Stawecki, Warszawa 1990, pp. 594, 620, 822; A. Rzepniewski, *Wojsko Polskie wobec perspektywy zagrożenia wojennego (13 maja 1935–31 sierpnia 1939 r.)*, part 1 and part 3, Warszawa 1992, passim; P.P. Wieczorkiewicz, *Kampania 1939 roku*, Warszawa 2001, pp. 35–36, 91, 117, 127; C. Grzelak, H. Stańczyk, *Kampania polska 1939 roku. Początek II wojny światowej*, Warszawa 2005, pp. 66, 249, 251–252, 397–398; L. Wyszczelski, *W obliczu wojny. Wojsko Polskie 1935–1939*, Warszawa 2008, passim; T. Pawłowski, *Armia Marszałka Śmigłego. Idea rozbudowy Wojska Polskiego 1935–1939*, Warszawa 2009, p. 34 (with the important photograph in the first insert); *Przygotowania obronne państwa 1935–1939, Prawo i administracja*, ed. A. Wesołowski, “Wojskowe Teki Archiwalne” 2014, 6, 1. pp. 25–40.

² L. Hajdukiewicz, *Mościcki Ignacy (1867–1946)*, in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 22, ed. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, pp. 143–149; Z. Kaczmarek, *Trzej prezydenci II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1988, pp. 248–283; *Prezydenci Polski*, ed. A. Ajnenkiel, Warszawa 1991, pp. 71–74; A. Chojnowski, *Ignacy Mościcki, prezydent Rzeczypospolitej 1 VI 1926–30 IX 1939*, in: *Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej*, eds. A. Chojnowski, P. Wróbel, Wrocław 1992, pp. 226–229; M.M. Drozdowski, *Wstęp*, in: I. Mościcki, *Autobiografia*, ed. M.M. Drozdowski, Warszawa 1993, pp. 10–11; P.M. Nowiński, *Prezydent Ignacy Mościcki*, Warszawa 1994, pp. 92–98, 116–129; *Pan Prezydent. Rzecz o Ignacym Mościckim*, ed. M. Piotrowski, Ciechanów[–Pruszków] 1996 (articles of Tadeusz P. Jaroszewski and Marek Gierlach, Andrzej Ajnenkiel, Marian Marek Drozdowski and Bolesław Nawrocki); *Prezydentowi prof. Ignacemu Mościckiemu – w 150. rocznicę urodzin*, ed. B. Umińska, Ciechanów 2018 (incl. articles of Władysław Kulesza and Marek P. Deszczyński; H. Lichocka, *Ignacy Mościcki (1867–1946). Inżynier i wynalazca*, Warszawa 2006, pp. 255, 258–259; eadem, *Ignacy Mościcki – wynalazca i polityk*, in: *100 lat ochrony własności przemysłowej w Polsce*, ed. A. Adamczak, Warszawa 2018, pp. 185–191. See also: T. Dubicki, *Interowanie prezydenta Ignacego Mościckiego w Rumunii (18 września – 25grudnia 1939)*, “*Studia Historyczne*” 1992, 35, 1 and M.P. Deszczyński, *Kurtuazja – uniki – odmowa. Władze Polski wobec podejmowanych przez Niemcy prób nawiązania współpracy wojskowej (luty 1934–kwiecień 1939 r.)*, “*Rocznik Lubelski*” 2020, 46, pp. 116, 127.

³ One of the exceptions is the article of Tomasz Kośmider (*Miejsce i rola prezydenta w systemie politycznym państwa polskiego*, in: *Organy doradcze głowy państwa właściwe w sprawach*

another approach, in which perks, skills and disadvantages of the person holding the office are of secondary importance. It means that they are still deficiencies in the history of September 1939, even after eight decades of research. Without such a key element, our knowledge cannot be considered comprehensive and full.

We should remember that the Article 2 of the Constitutional Act of 23 April 1935 (pol. *Ustawa konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r.*) states that: 'The Head of the State is the President of the Republic. He is responsible towards God and history for the fate of the State. His chief obligation is to care for the good of the State, its readiness for defense and position of the State among other nations. United and indivisible state power is focused in his person'. The Article 11 gave the President an important general power: 'as the overriding factor of the State, President harmonizes actions of the supreme organs of the State'⁴. This statement resulted in the provision of great powers to the President, rather extraordinary in the whole Polish political tradition. In practical terms, they had been partially bigger than powers of the old Polish-Lithuanian Commonwealth⁵ ruler. Is there a need to add anything more?

Some questions on such a state of affairs should absolutely be asked. We should, for example, examine the problem of censorship before 1990 or explore attitudes of institutions and influential scholars responsible for the development of historiography in Poland during the last thirty years. There had been many factors behind such a non-satisfactory situation, which itself has not promoted efforts to prepare comprehensive studies. This is also, the result of superficiality and a fragmentary nature of studies on Polish Campaign 1939 as well as of lack of ability to submit relevant research questions⁶. It is quite interesting that it is difficult to find a person of a higher education background, who did not hear about Air Force One

---

bezpieczeństwa narodowego. Geneza, doświadczenie i wnioski dla tworzenia zintegrowanego systemu bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, ed. T. Kośmider, Warszawa 2015, pp. 42–45), in which the author dedicated some space to such problems.

⁴ See: J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia państwa i prawa polskiego*, 4th edition, Warszawa 1985, pp. 196, 454–456, 459.

⁵ *Prawo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939. Wybór źródeł*, ed. W. Sudnik, Warszawa 2002, pp. 91–92. On the position of the president in the political system of the Republic of Poland since 1935 – W. Paruch, *Mysł polityczna obozu piłsudczykowski 1926–1939*, Lublin 2005, pp. 252–263.

⁶ The author of this article started his studies on the topic with the research in the Archive in Jasna Góra in the Spring 2015. He looked for files that could have been used in place of unavailable that time resources of the Central Military Archive. He was also the coordinator for the section 'II Polish Republic' during the first phase of making a project of permanent exhibition in the Polish History Museum.

or 'The Beast' or does not know why the US President and Vice-President are not supposed to appear in the same place on some occasions. Having learnt about the security procedures of our ally, at least from mass media and popular culture, it remains quite astonishing as why we are yet not aware of analogical details from our own history after almost a century.

Once one would overcome their shortcomings in their historical knowledge, many elements of the 'September 1939' puzzle would start to fall into their places. For example, such a systemic approach would explain why it was necessary to cross the border of a friendly country in an event of the incoming attack (due to the potential threat of capture of the President by one of the enemies), and why conditions were created for such an evacuation when Wehrmacht had been already approaching the Polish capital from two, or even three directions. Also, other elements would gain depth. We have to remember that apart from two sworn-in Polish Presidents, i.e. I. Mościcki and Władysław Raczkiewicz, who held the office in the critical month, important both for the nation and the state, we also need to examine the activities of General Bolesław Wieniawa-Długoszowski, Polish Ambassador to Italy, who had been, during week and a half, a personage designated for the post. Such an approach will expose that both diplomatic and military dimension of the analysis are often devoid of a key historical perspective.

This perspective focuses on the capability of the State to wage a war, and how provisions of the 'April' Constitution of 1935 determined this ability practically. The opposition, we have to state it with some measure of rightness, contested this fundamental Act due to how its adoption proceeded, which was inconsistent with the governing rules for the lower chamber of the Polish Parliament (i.e. *Sejm*)⁷. However, taking into the extraordinary situation of war, the opposition used corresponding 'April' provisions to take over the power. This also allowed, *per fas et nefas*, to launch actions against the members of the former establishment. That resulted in staging a kind-of cabinet *coup d'état*, supported by Romania and France, during the evacuation from Kutry, through Czerniowce,

---

⁷ See: E. Gdulewicz, A. Gwiżdż, Z. Witkowski, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1935 r.*, in: *Konstytucje Polski. Studia monograficzne z dziejów polskiego konstytucjonalizmu*, vol. 2, ed. M. Kallas, Warszawa 1990, pp. 153–156. It is necessary to link here events of 26 January 1934 with the process for enacting a 3rd May Constitution by the Four-Year Sejm. This creates a premise for presenting a thesis that in the Polish reality the compliance with established processes and procedures to adopt constitutional level acts had often to make a space for ideologically motivated actions of leaders, who wanted to exploit propitious circumstances and accelerate political changes.

Bucharest to Paris. As a result, the new Government was able to exercise powers *de nomine*⁸, in practice already since 30 September 1939.

As for the biographies of B. Wieniawa-Długoszowski and W. Raczkiewicz, the number of such publications is quite modest, especially if we exclude the works on the 'salon' life aspect of the famous Wieniawa. They are very few good-quality historical works referring to these two figures, i.e. books of Jacek Maria Majchrowski, Witold Dworzyński and Marian Marek Drozdowski, articles by Maciej Skoczylas and Jacek Piotrowski, and the most recently printed collective work on Raczkiewicz⁹. However, if we expand our research to figures that had been taken into account by Mościcki as his possible successors, it would be necessary to also use biographies of Bogusław Miedziński¹⁰, E. Śmigły-Rydz¹¹, August Zaleski¹², and Gen-

---

⁸ W. Rostocki, *Stosowanie Konstytucji kwietniowej w okresie drugiej wojny światowej 1939–1945*, Lublin 1988, pp. 7–33.

⁹ See: J.M. Majchrowski, *Ulubieniec Cezara. Bolesław Wieniawa-Długoszowski. Zarys biografii*, Wrocław 1990, pp. 223–239; *Prezydenci*, pp. 75–78; Z. Kaczmarek, *Marszałkowie Senatu II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992, pp. 241–252; W. Dworzyński, *Wieniawa. Poeta – żołnierz – dyplomata*, Warszawa 1993, pp. 300–337; M.M. Drozdowski, *Władysław Raczkiewicz*, vol. 1, *Mecenas, wojewoda, minister spraw wewnętrznych, marszałek Senatu RP*, Warszawa 2002, pp. 271–305; idem, *Władysław Raczkiewicz*, vol. 2, *Prezydent RP*, Warszawa 2002, pp. 5–39; *Londyńska reduta, Władysław Raczkiewicz (1885–1947)*, eds. J. Kłaczek et al., Toruń 2017 (articles of Małgorzata Gmurczyk-Wrońska, Mariusz Kolmasiak, Sylwia Grochowina and Rafał Habielski); J. Piotrowski, *Prezydent Władysław Raczkiewicz wobec Rady Narodowej na uchodźstwie w latach 1939–1945*, in: *Depozyt niepodległości. Rada Narodowa Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie (1939–1991)*, eds. Z. Girzyński, P. Ziętara, Toruń 2018, pp. 53–68. See also: M. Urbanek, *Wieniawa – szwoleżer na pegazie*, Warszawa 2015, pp. 278–286 and M. Skoczylas, *Prezydent Bolesław Wieniawa-Długoszowski: okoliczności zmiany na urzędzie prezydenta RP we wrześniu 1939 roku*, in: *Prace Uczestników Studium Doktoranckiego, Uniwersytet Opolski, [Wydział Historyczno-Pedagogiczny]*, vol. 5, Opole 2003, pp. 149–171.

¹⁰ A. Adamczyk, *Bogusław Miedziński (1891–1972). Biografia polityczna*, Toruń 2000, pp. 272–291; D. Malczewska-Pawelec, *Bogusław Miedziński (1891–1972). Polityk i publicysta*, Łódź 2002, pp. 193–201.

¹¹ R. Mirowicz, *Edward Rydz-Śmigły*, 2nd edition, Warszawa 1991, *passim*; W.J. Wysoki, *Cień Zawiszy. Ostatnie lata Marszałka Edwarda Śmigłego-Rydza*, 2nd edition, [Komorów] 1991, pp. 12–53; M. Jabłonowski, P. Stawecki, *Następca Komendanta. Edward Śmigły-Rydz. Materiały do biografii*, Pułtusk 1998, pp. 150–184; L. Wyszczelski, *Marszałek Polski Edward Śmigły-Rydz (1886–1941)*, Toruń 2013, *passim*. See also: G. Kala, *Sen o potęgę. Plany i działalność polityczna Edwarda Śmigłego-Rydza w latach 1935–1939*, Olsztyn 2021, *passim* (this author's claims are sometimes debatable).

¹² *Prezydenci*, pp. 84–85; P. Wandycz, *Z Piłsudskim i Sikorskim. August Zaleski minister spraw zagranicznych w latach 1926–1932 i 1939–1941*, Warszawa 1999, pp. 159–165. There is no comprehensive biography of this significant political figure.

eral Kazimierz Sosnkowski¹³. Ignacy Paderewski and Cardinal August Hlond are not, in-fact, of our utmost interest due to their age, health, and close formal relationship with Vatican in the case of the top Polish hierarch. Apart from that, those people would have been candidates of the opposition, who wanted to expand its powers and influence¹⁴. Under these circumstances, the two candidates were unacceptable to the President Mościcki, who had been forced to resign from the office. On the other hand, it is impossible not to mention Walery Sławek – an important candidate, very early excluded from the political race¹⁵. It was a wish of Marshal Józef Piłsudski that Sławek would have replaced Moscicki ('when you will be tired already'), as Piłsudski saw him as the best candidate for succession. Also works on the political activity of General Władysław Sikorski should be incorporated in the research and carefully analyzed¹⁶. It was his decisions and determination that allowed the new formation to reach the position of power after 17 September 1939. The subject

¹³ M. Pestkowska, *Kazimierz Sosnkowski*, Wrocław 1997, pp. 84–87; *Kazimierz Sosnkowski, żołnierz, humanista, mąż stanu w 120. rocznicę urodzin. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej na Uniwersytecie Wrocławskim 17–18 listopada 2005 roku przez Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego i Instytut Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu, pod patronatem honorowym Prezydenta Rzeczypospolitej [Polskiej] Pana Ryszarda Kaczorowskiego, [Jego] M[agnificencji] Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego Prof. dr. hab. Leszka Pacholskiego, Instytutów Józefa Piłsudskiego w Londynie i Nowym Jorku*, eds. T. Głowiński, J. Kirszak, Wrocław 2005, passim; L. Wyszczelski, *Generał Kazimierz Sosnkowski*, Warszawa 2010, pp. 221–225. See also: I. Wojewódzki, *Kazimierz Sosnkowski podczas II wojny światowej. Księżę niezłomny czy Hamlet w mundurze?* Warszawa 2009, pp. 80–85, 526–528.

¹⁴ M. Kwiecień, *Wśród potępieńczych swarów. Prawne aspekty rozliczeń politycznych wśród uchodźstwa polskiego we Francji i Wielkiej Brytanii 1939–1943*, Kraków 2013, pp. 65, 68. What was interesting that during the 27 September 1939 meeting it was A. Zaleski, who declared the candidature of General W. Sikorski.

¹⁵ J.M. Nowakowski, *Walery Sławek (1879–1939). Zarys biografii politycznej*, Warszawa 1988, pp. 5–6, 159–170; P. Adamski, *Plk dypl. Walery Sławek: biografia polityczna (1928–1939). Od BBWR do śmierci*, Łódź 2010, pp. 124–164.

¹⁶ M. Kukiel, *Generał Sikorski. Żołnierz i mąż stanu Polski Walczącej*, [no place of publication] 1981, pp. 78–79, 87–108; R. Wapiński, *Władysław Sikorski*, 3rd edition, Warszawa 1982, pp. 227–239; O. Terlecki, *Generał Sikorski*, vol. 1, 2nd edition, Kraków–Wrocław 1986, pp. 123–215; W. Korpalska, *Władysław Eugeniusz Sikorski. Biografia polityczna*, 2nd edition, Wrocław 1988, pp. 190–206; M. Pestkowska, *Uchodźcze pasje. Władysław Sikorski a polska społeczność emigracyjna na Zachodzie 1939–1943*, Paris 1991, pp. 20–26, 33–47, 62, 103. See also: H. Przybylski, *Front Morges w okresie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1972, pp. 277–315 and T. P. Rutkowski, *Zamach stanu? Okoliczności przejęcia władzy przez ekipę gen. Władysława Sikorskiego (wrzesień–październik 1939 r.)*, in: *Kampania polska 1939 r. Polityka – społeczeństwo – kultura*, vol. 2, *Polityka i społeczeństwo. Imponderabilia – pamięć – kultura*, eds. M.P. Deszczyński, T. Pawłowski, Warszawa 2014, pp. 45–58.

literature should be complemented by works that cover aspects of foreign intervention in the Polish political life, namely, publications on the history of diplomacy¹⁷ and economic policy. They are also some synthetic papers and textbooks, which stood the test of time, prepared by authors of in-depth source studies¹⁸. It is also possible to use some reference

¹⁷ M. Nurek, *Polska w polityce Wielkiej Brytanii w latach 1936–1941*, Warszawa 1983, pp. 258, 285; S. Zabiełło, *O rząd i granice. Walka dyplomatyczna o sprawę polską w II wojnie światowej*, 4th edition, Warszawa 1986, pp. 19–31; *Historia dyplomacji polskiej (połowa X–XX w.)*, vol. 4, 1918–1939, ed. P. Łossowski, Warszawa 1995; *Historia dyplomacji polskiej (połowa X–XX w.)*, vol. 5, 1939–1945, ed. W. Michowicz, Warszawa 1999, passim; S. Żerko, *Stosunki polsko-niemieckie 1938–1939*, Poznań 1998, passim; M. Pasztor, *Polska w oczach francuskich kół rządowych w latach 1924–1939*, Warszawa 1999, pp. 150–152, 249; P. Łossowski, *Stosunki polsko-litewskie 1921–1939*, Warszawa 1997, pp. 348, 363; W. Materski, *Na widencie. II Rzeczpospolita wobec Sowietów 1918–1943*, Warszawa 2005, pp. 556, 564–566; M. Pestkowska, *Za kulisami rządu polskiego na emigracji*, Warszawa 2000, pp. 11–29; M. Gmurczyk-Wrońska, *Polska – niepotrzebny aliant Francji? (Francja wobec Polski w latach 1938–1944)*, Warszawa 2003, pp. 175, 179–185; M. Kornat, *Niedosłże dymisje ministra Józefa Becka – pogłoski, dokumenty, interpretacje*, in: *Polityka równowagi 1934–1939. Polska między Wschodem i Zachodem*, Kraków 2007, pp. 387–418; idem, *Polityka zagraniczna Polski 1938–1939. Cztery decyzje Józefa Becka*, Gdańsk 2012, passim.

¹⁸ W. Pobóg-Malinowski, *Najnowsza historia polityczna Polski*, vol. 2, 1914–1939, Opole 1990; idem, *Najnowsza historia polityczna Polski*, vol. 3, 1939–1945, Opole 1990, passim and: S. (Cat) Mackiewicz, *Historja Polski od 11 listopada 1918 r. do 17 września 1939 r.*, 8th edition, Warszawa 1989, pp. 288–318; idem, *Lata nadziei. 17 września 1939 r. – 5 lipca 1945 r.*, Warszawa 1990, pp. 26–59; M. Turlejska, *Rok przed klęską. 1 września 1938–1 września 1939*, 3rd edition, Warszawa 1965, passim; H. and T. Jędruszczyk, *Ostatnie lata Drugiej Rzeczypospolitej (1935–1939)*, Warszawa 1970, pp. 307, 311, 341; *Historia Polski*, ed. C. Madajczyk, vol. 4, 1918–1939, ed. T. Jędruszczyk, part 4, *Rozdz. XXXVIII–LVI (1935–1939)*, Warszawa 1978, pp. 237–248, 311–333 (chapters by Tadeusz Jędruszczyk); A. Ajnenkiel, *Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejów politycznych Polski 1926–1939*, Warszawa 1980, pp. 657–681; J. Łojek, *Agresja 17 września 1939. Studium aspektów politycznych*, in: idem, *Pisma wybrane. Wiek XX*, ed. M. Kornat, Kraków 2014, passim; J. Garliński, *Polska w Drugiej Wojnie Światowej*, vol. 1, Warszawa 1988, pp. 23–24, 28, 46–47, 51, 55, 73–78, 103–106; M. Eckert, *Historia Polski 1914–1939*, Warszawa 1990, pp. 303–305, 313–319, 341–342; P. Zaremba, *Historia Dwudziestolecia 1918–1939*, ed. M. Łatyński, Wrocław 1991, pp. 387–396; C. Łuczak, *Polska i Polacy w drugiej wojnie światowej*, Poznań 1993, pp. 25–26, 39–45, 371–372; E. Duraczyński, *Rząd polski na uchodźstwie 1939–1945. Organizacja, personalia, polityka*, Warszawa 1993, pp. 24–52; T. Wyrwa, *Odbudowa władz Rzeczypospolitej w Paryżu i w Angers wrzesień 1939–czerwiec 1940*, in: *Materiały do Dziejów Polskiego Uchodźstwa Niepodległościowego 1939–1991*, vol. 1, *Władze RP na Obczyźnie podczas II wojny światowej*, ed. Z. Błazyński, Londyn 1994, pp. 6–49; M. Hułas, *Goście czy intruzi? Rząd polski na uchodźstwie[.] wrzesień 1939–lipiec 1943*, Warszawa 1996, pp. 12–80; P.[P.] Wiczorkiewicz, *Ostatnie lata Polski niepodległej*, Warszawa 1991, pp. 60–64; idem, *Historia polityczna Polski 1935–1945*, Warszawa 2005, pp. 28–32, 65–128; J. Piotrowski, *Piłsudczycy bez lidera (po 1 września 1939 roku)*, Toruń 2003, pp. 18–116; M.P. Deszczyński,

works of an encyclopedic and para-encyclopedic character¹⁹. Problems of a wider background of the power transfer process was studied by numerous authors. One of the best examples of such an analysis is the publication of Marcin Kwiecień on the political nightmare of coming to terms with the past, which was conducted by the regime of General Sikorski. The accusations formulated at that time were aimed at placing the blame on the previous elite of 'Sanacja' for almost whole burden of liability for the September 1939 defeat ('klęska wrześniowa')²⁰. We have also an access to critical source editions, including the *Autobiography* (pol. *Autobiografia*) of President Mościcki with annexes, W. Racziewicz's diary and the volume of the *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne* publication on the power transfer period. Some recollections on Mościcki and the process of the transition of authority are also included in the notes and records of former Prime Minister General Dr. Sławoj Składkowski and the Minister of Foreign Affairs, J. Beck²¹.

This does not change the fact that there is no comprehensive monograph on changes on the presidential post during on the eve of WWII, the Polish Campaign and the first weeks of exile. Therefore, it is necessary to start a broader study. The need for such an approach is profound and the necessity for new publications – undebatable. The timeframe for proposed analysis should be firstly discussed. The initial, standard caesura – i.e. of 14 October 1938, the day after completing of the incorporation of the Trans-Olza Silesia (*Zaolzie*)²² should be moved to 13 September that

---

Evolution of the Strategic Situation of Poland from 1921 to 1938. Political and Military Strategy of Poland, October 1938–August 1939, w: *Kampania polska 1939 r. Polityka – społeczeństwo – kultura*, vol. 1, *Strategia*, eds. M.P. Deszczyński, T. Pawłowski, Warszawa 2013, pp. 7–8.

¹⁹ See: *Encyklopedia Historii Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1999; A.K. Kunert, *Rzeczpospolita Walcząca. Wrzesień–grudzień 1939. Kalendarium*, Warszawa 1993; A. Sowa, *Kronika 1939 roku*, Warszawa 2000; J. Osica et al., 1939. *Ostatni rok pokoju, pierwszy rok wojny*, Poznań 2009.

²⁰ M. Kwiecień, *op. cit.*, *passim*.

²¹ I. Mościcki, *op. cit.*, pp. 315–331 (See: Józef Piłsudski Institute of America, the II Polish Republic President Ignacy Mościcki Collection, <http://archiwa.pilsudski.org/> [access: 06.11.2024]); [W. Racziewicz], *Dzienniki czynności Prezydenta RP ... 1939–1947*, vol. 1, 1939–1942, ed. J. Piotrowski, Wrocław 2004, pp. 35–76; *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne. 1939. Wrzesień–grudzień*, eds. W. Rojek et al., Warszawa 2007, *passim*; F.P. Składkowski, *Nie ostatnie słowo oskarżonego. Wspomnienia i artykuły*, ed. A. Adamczyk, Warszawa 2003, *passim* (pp. 150–164); J. Beck, *Wspomnienia o polskiej polityce zagranicznej 1926–1939*, eds. A.M. Cieniał, M. Kornat, Międzyzdroje–Kraków–Warszawa 2015, pp. 206–269, 384–391.

²² M.P. Deszczyński, *Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938–1939*, Warszawa 2003, p. 271. President Mościcki visited Zaolzie on 11 November and participated in the celebration of the 20th anniversary of regaining independence – *ibidem*, p. 362.

year, to the day of the Presidential Decree on the dissolution of the legislative chambers of the Fourth Term²³. The date that might be considered as a closure day for above-mentioned period was the day of a Presidential Decree publication No. 214–217 by Mościcki and the appointment of his successor – Raczkiewicz. The print was issued on 29 September 1939 and the office was assumed by the new President already on the next day. However, according to the author of this article, it would be better to select another date, i.e. 7 November 1939, the day of resigning of Marshal Śmigły-Rydz from the post of the Commander-in-Chief of the Polish Armed Forces. Another solution, that would be even better would be 9 December 1939, the day of establishment of the National Council by President Raczkiewicz. This body had become a kind of surrogate to the Polish Parliament of the Sixth term²⁴. It should also be noted that on the same day the “Monitor Polski” No. 271–276 was published. It included the text of so-called ‘Paris Agreement’. Its provisions had practically been a modification of the Polish political system. It was in fact the end of ‘Sanacja’. Since then, the ultimate ‘say’ in what was happening lied in the hands of the Prime Minister General Sikorski, who had been also the Commander-in-Chief of the Polish Armed Forces, Minister of Military Affairs and Minister of Justice, all in one person²⁵. From the internal Polish relations point of view, this could be an optimal solution and acceptable caesura.

Following areas should be precisely and objectively examined, described and evaluated with regard to decisions and activities of Mościcki, Wieniawa-Długoszowski and Raczkiewicz: 1) the characteristics of presidential powers and competencies resulting from the content of the Constitution and legal practice, which had been important for the national defense (incl. authority over the Armed Forces and possibility for the legal transfer of power); 2) position of Mościcki in the Polish political system in Poland (taking into account plans for 1940 presidential election, the importance of so-called Castle Group (‘Zamek’) that included the Deputy Prime Minister and Minister of Treasury – Eugeniusz Kwiatkowski, Minister of Agriculture and Agricultural Reforms – Juliusz Poniąkowski, Minister of Post and Telegraphs – Emil Kaliński and Professor

---

²³ A. Ajnenkiel, *II Rzeczpospolita*, in: *Historia Sejmu polskiego*, ed. A. Ajnenkiel, vol. 2, part 2, Warszawa 1989, p. 205. See also: P[an] Prezydent rozwiązał Sejm i Senat, “Gazeta Lwowska” 15 September 1938, p. 1 – <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/101533/edition/94572/content> [access: 06.11.2024].

²⁴ C. Łuczak, *Dzieje Polski 1939–1945. Kalendarium wydarzeń*, ed. L. Wrońska-Idziak, 2nd edition, Poznań 2007, pp. 34–35, 56, 67.

²⁵ T. Wyrwa, *op. cit.*, pp. 27–29.

Wojciech Świętosławski – Minister of Religious Denominations and Public Enlightenment²⁶; 3) the real status of Wieniawa-Długoszowski during his mandate and ‘technical presidency’, including his actions and influences in his capacity as the Ambassador to the Quirinale²⁷; the position of Raczkiewicz in the arrangement of political forces in exile, taking into account provisions of the ‘Paris Agreement’; 5) review of legal acts signed by both Presidents, especially those, which were of significance for defense preparations and conducting the war; 6) analysis of presidential decisions with regard to the political system, military situation, external and internal political environment, economic, social and media dimensions²⁸; 7) short summary of personality characteristics, competencies, medical status, family situation and financial status of Mościcki, Wieniawa-Długoszowski and Raczkiewicz; 8) summary of itineraries and meetings for these three officials during their terms in the office;

²⁶ See: Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Polski międzywojennej 1918–1939*, vol. 4, *Lata interwencjonizmu państwowego 1936–1939*; M. Jabłonowski, *Cztery lata przed wojną. Z dziejów gospodarki polskiej 1936–1939*, Olsztyn 1996, pp. 197–199; idem, *Wobec zagrożenia wojną. Wojsko a gospodarka Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1935–1939*, Warszawa 2001, passim; M.P. Deszczyński, *Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego w dziedzinie gospodarczej oraz próby przeciwdziałania im w II Rzeczypospolitej (1921–1939) – zarys problematyki/Threats to Polish National Economic Security and Attempts to Counter them During the Second Polish Republic (1921–1939) – an Outline of Problems*, in: *Współczesne i przyszłe zagrożenia bezpieczeństwa/Present and Future Threats to Security*, vol. 1, eds. R. Bielawski, J. Solarz, D. Miszewski, Warszawa 2019, pp. 23, 34 and: A. Adamczyk, *Generał dywizji Sławoj Felician Składkowski (1885–1962). Zarys biografii politycznej*, Toruń 2001, pp. 232–289; M. Sioma, *Sławoj Felician Składkowski (1885–1962). Żołnierz i polityk*, Lublin 2005, pp. 307–403; J. Faryś, *Gabinet Felicjana Sławoja Składkowskiego 16 maja 1936–30 września 1939*, in: *Od Moraczewskiego do Składkowskiego. Gabinety Polski Odrodzonej 1918–1939*, eds. idem, A. Wątor, H. Walczak, Szczecin 2011, pp. 379–392; M.M. Drozdowski, *Eugeniusz Kwiatkowski*, Wrocław 2001, pp. 96, 100–187; idem, *Juliusz Poniatowski (1886–1975). Zarys biografii*, Warszawa 2012, pp. 504–559; A. Bieńkowska, *Juliusz Poniatowski. Biografia polityczna*, Warszawa 2012, pp. 229–235, 243–246; M.R. Matusiak, *Juliusz Poniatowski. “Czerwony jakobin” czy pragmatyk i realista? Działalność społeczno-polityczna w latach 1915–1939*, Łódź 2015, pp. 421–524; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, eds. J.M. Majchrowski, G. Mazur, K. Stepan, Warszawa 1994; M. Jabłonowski, J. Jarski, *Kalendarium II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1990, p. 46; *Ministrowie Polski Niepodległej 1918–1945*, eds. M. Baumgart, H. Walczak, A. Wątor, Szczecin 2001, pp. 170–175; P.T. Sroka, *Świętosławski Alojzy Wojciech (1881–1968)*, in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 51, ed. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2016–2017, pp. 578–583.

²⁷ See: K. Strzałka, *Między przyjaźnią a wrogością. Z dziejów stosunków polsko-włoskich (1939–1945)*, Kraków 2001, pp. 61–164.

²⁸ See: M.J. Kwiatkowski, *Wrzesień 1939 w warszawskiej rozgłośni Polskiego Radia*, Warszawa 1984, passim.

9) activities of their Civil Chancery and the Military Cabinet of the President, including the issue of the security of the Head of State²⁹.

A special weight should be placed on gaining the most accurate reconstruction on the last period of the Mościcki presidency (18–29 September 1939), nominal presidency of Wieniawa-Długoszowski and on circumstances of taking over the office by Raczkiewicz³⁰. Also, it would be necessary to verify the hypothesis on the potential political crisis of the last decade of March and first days of April 1939, which was to take the form of a coup attempt. This was supposedly to be organized by the opponents of a direct military confrontation with Germany, would result in stopping the formation of a 'Great Coalition' Government.

Some other issues should be re-examined, such as the outcomes of audiences given by both presidents to representatives of the political opposition (also with regard to petitions for amnesty filed for politicians convicted in the so-called Brest Trial and for an early release of the conservative paperman Stanisław Mackiewicz-Cat from the Bereza Kartuska isolation camp)³¹ and the attitude of both presidents to freemasonry³². It would be also interesting to find if General Sikorski and his entourage wanted ex-President to be held accountable for what happened or if they just were satisfied with smaller impediments like the withdrawal of the emoluments for a 74-years old person in a rather bad state of health³³.

It would be useful to draw the reader's attention and other scientists to the practice of dominating Heads of State decisions and activities by diplomatic and military requirements. The key feature was in fact a peculiar kind of autonomy of the policy implemented by the Marshal Śmigły-Rydz and Minister Beck till 17 September 1939 and since 30 September – by the Prime Minister and Commanding Officer of the Polish

---

²⁹ E. Szumiec-Zielińska, *Kompania zamkowa*, "Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2002, 2, pp. 31–48; Z. Gnat-Wieteska, *Gabinet Wojskowy Prezydenta Rzeczypospolitej w latach 1926–1939*, "Niepodległość i Pamięć. Czasopismo muzealno-historyczne" 2006, 1, pp. 17–33; J. Piotrowski, *Gabinet Wojskowy Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza 1939–1947*, "Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2006, 1, pp. 35–48; idem, *Dzieje Kancelarii Cywilnej Prezydenta Rzeczypospolitej na uchodźstwie w latach 1939–1945 (zarys problematyki)*, "Res Historica" 2013, 35, pp. 149–156.

³⁰ One of the best reconstructions – M. Kwiecień, *op. cit.*, pp. 23–79.

³¹ See: J. Jaruzelski, *Stanisław Cat-Mackiewicz 1896–1966*. Wilno – Londyn – Warszawa, 2nd edition, Warszawa 1994, pp. 148, 163–164, 192–198.

³² L. Hass, *Masoneria polska w XX wieku. Losy, loże, ludzie*, 2nd edition, Warszawa 1996, pp. 81–88, 92–96, 173, 222, 276; L. Chajm, *Polskie wolnomularstwo 1920–1938*, 2nd edition, Warszawa 1984, *passim*.

³³ See: M. Kwiecień, *op. cit.*, s. 105; D. Baliszewski, *Agenci, zdrajcy, bohaterowie*, Warszawa 2017, p. 42.

Army in France, General Sikorski. Another thing to be re-considered is an evaluation of the position and activity of Minister Adam Koc, Minister Zaleski, later also of General Sosnkowski. By examining their relations with the new President, it would be possible to determine if they could have been considered an equivalent of the former 'Castle Group', which was a certain support force for Raczkiewicz as a Chief of the State.

As for the structure of a future study, it seems sensible that the description and evaluation of the peacetime presidency (till 30 August 1939) would consume half of the volume. It should be the longest part of the paper as the President had been quite an active character in the political and social life of the country. He was mostly occupied with the ceremonial and representative duties, which could not be avoided due to the protocol and social mood. Several pages should be dedicated to the first day of the general mobilization and first two–three days of war, i.e. till the formal assignment of the Marshal Śmigły-Rydz, as a formal successor to the President. The same part could be reserved to the presentation of events of next more than a dozen days, till the beginning of internment and of the period of looking for and assigning the person, who would have been able to take over the presidential responsibilities. The same approach should be used for the initial phase of the Raczkiewicz presidency. 10–15% should be more than enough for both introduction and summary. Above clearly shows the necessity to adopt chronological–problem structure of the study.

As for the archival and source research, during its first phase, it is necessary to build the event grid, and establish the relations, all with the subject literature here presented and additional papers that could become available. Also legal texts should be collected and analyzed. The same approach should be taken with regard to materials from the National Digital Archive (NAC), and possibly also from National Film Archive – Audio-visual Institute, Polish Television, and Polish Radio archives. It would allow to reconstruct most of the protocol and legislative activities and then to extend analysis to other problems.

The archival research in Poland could also be launched in the Jasna Góra Archive in Częstochowa (AJG). Then, it can be continued in the Archive of Modern Records (AAN) and Military Historical Bureau–Central Military Archive (WBH-CAW) in Warsaw, and The Ossolineum in Wrocław. As for resources abroad, we should turn our attention to London (The Polish Institute and Sikorski Museum, Józef Piłsudski Institute), then also Archives du Ministère des Affaires Étrangères, Archives Nationales in Paris, Józef Piłsudski Institute of America in New York, and Archivio Centrale dello Stato, Archivio Storico del Ministero degli Affari Esteri in Rome, possibly also Hoover Institution Library and Archives at Stanford University, Palo Alto (California).

This should, despite relatively short time for the study, help in the presentation of the above-mentioned elements that could assist in reconstructing additional key-aspects for the Polish Campaign of 1939.

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

Archival sources (Źródła archiwalne)

Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce: Kolekcja dotycząca Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Ignacego Mościckiego, <http://archiwa.pilsudski.org/> [access: 06.11.2024].

Printed sources (Źródła drukowane)

Beck J., *Wspomnienia o polskiej polityce zagranicznej 1926–1939*, eds. A.M. Cienciała, M. Kor-nat, Międzyzdroje–Kraków–Warszawa 2015.

Mościcki I., *Autobiografia*, ed. M.M. Drozdowski, Warszawa 1993.

P[an] Prezydent rozwiązał Sejm i Senat, "Gazeta Lwowska" No. 209, 15 September 1938 – <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/101533/edition/94572/content> [access: 06.11.2024].

Polskie Dokumenty Dyplomatyczne. 1939. Wrzesień–grudzień, eds. W. Rojek et al., Warszawa 2007.

Prawo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939. Wybór źródeł, ed. W. Sudnik, Warszawa 2002.

[Raczkiewicz W.], *Dzienniki czynności Prezydenta RP... 1939–1947*, vol. 1, 1939–1942, ed. J. Piotrowski, Wrocław 2004.

Składkowski F.S., *Nie ostatnie słowo oskarżonego. Wspomnienia i artykuły*, ed. A. Adamczyk, Warszawa 2003.

Studies (Opracowania)

Adamczyk A., *Bogusław Miedziński (1891–1972). Biografia polityczna*, Toruń 2001.

Adamczyk A., *Generał dywizji Sławoj Felicjan Składkowski (1885–1962). Zarys biografii politycznej*, Toruń 2001.

Adamski P., *Plk dypl. Walery Sławek: biografia polityczna (1928–1939). Od BBWR do śmierci*, Łódź 2010.

Ajnenkiel A., *II Rzeczpospolita*, in: *Historia Sejmu polskiego*, ed. A. Ajnenkiel, vol. 2, part 2, Warszawa 1989.

Ajnenkiel A., *Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejów politycznych Polski 1926–1939*, Warszawa 1980.

Baliszewski D., *Agenci, zdrajcy, bohaterowie*, Warszawa 2017.

Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., *Historia państwa i prawa polskiego*, 4th edition, Warszawa 1985.

Bieńkowska A., *Juliusz Poniatoński. Biografia polityczna*, Warszawa 2012.

Chajn L., *Polskie wolnomularstwo 1920–1938*, 2nd edition, Warszawa 1984.

Chojnowski A., *Felicjan Sławoj Składkowski, premier Rzeczypospolitej 15 V 1936–30 IX 1939*, in: *Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej*, eds. A. Chojnowski, P. Wróbel, Wrocław 1992.

Chojnowski A., *Ignacy Mościcki, prezydent Rzeczypospolitej 1 VI 1926–30 IX 1939*, in: *Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej*, eds. A. Chojnowski, P. Wróbel, Wrocław 1992.

- Deszczyński M.P., *Evolution of the Strategic Situation of Poland from 1921 to 1938. Political and Military Strategy of Poland, October 1938–August 1939*, in: *Kampania polska 1939 r. Polityka – społeczeństwo – kultura*, vol. 1, *Strategia*, eds. M.P. Deszczyński, T. Pawłowski, Warszawa 2013.
- Deszczyński M.P., *Kurtuazja – uniki – odmowa. Władze Polski wobec podejmowanych przez Niemcy prób nawiązania współpracy wojskowej (luty 1934–kwiecień 1939 r.)*, „Rocznik Lubelski” 2020, 46.
- Deszczyński M.P., *Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938–1939*, Warszawa 2003.
- Deszczyński M.P., *Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego w dziedzinie gospodarczej oraz próby przeciwdziałania im w II Rzeczypospolitej (1921–1939) – zarys problematyki/Threats to Polish National Economic Security and Attempts to Counter them During the Second Polish Republic (1921–1939) – an Outline of Problems*, in: *Współczesne i przyszłe zagrożenia bezpieczeństwa/Present and Future Threats to Security*, vol. 1, eds. R. Bielawski, J. Solarz, D. Miszewski, Warszawa 2019.
- Drozdowski M.M., *Eugeniusz Kwiatkowski*, Wrocław 2001.
- Drozdowski M.M., *Juliusz Poniatowski (1886–1975). Zarys biografii*, Warszawa 2012.
- Drozdowski M.M., *Władysław Raczkiewicz*, vol. 1, *mecenas, wojewoda, minister spraw wewnętrznych, marszałek Senatu RP*, Warszawa 2002.
- Drozdowski M.M., *Władysław Raczkiewicz*, vol. 2, *Prezydent RP*, Warszawa 2002.
- Drozdowski M.M., *Wstęp*, in: I. Mościcki, *Autobiografia*, ed. M.M. Drozdowski, Warszawa 1993.
- Dubicki T., *Internowanie prezydenta Ignacego Mościckiego w Rumunii (18 września–25 grudnia 1939)*, „Studia Historyczne” 1992, 35, 1.
- Duraczyński E., *Rząd polski na uchodźstwie 1939–1945. Organizacja, personalia, polityka*, Warszawa 1993.
- Dworzyński W., *Wieniawa. Poeta – żołnierz – dyplomata*, Warszawa 1993.
- Eckert M., *Historia Polski 1914–1939*, Warszawa 1990.
- Encyklopedia Historii Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1999.
- Faryś J., *Gabinet Felicjana Sławoja Składkowskiego 16 maja 1936–30 września 1939*, in: *Od Moraczewskiego do Składkowskiego. Gabinety Polski Odrodzonej 1918–1939*, eds. J. Faryś, A. Wątor, H. Walczak, Szczecin 2011.
- Garliński J., *Polska w Drugiej Wojnie Światowej*, vol. 1, Warszawa 1988.
- Gdulewicz E., Gwiżdż A., Witkowski Z., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1935 r.*, in: *Konstytucje Polski. Studia monograficzne z dziejów polskiego konstytucjonalizmu*, vol. 2, ed. M. Kallas, Warszawa 1990.
- Gmurczyk-Wrońska M., *Polska – niepotrzebny aliant Francji? (Francja wobec Polski w latach 1938–1944)*, Warszawa 2003.
- Gnat-Wieteska Z., *Gabinet Wojskowy Prezydenta Rzeczypospolitej w latach 1926–1939*, „Niepodległość i Pamięć. Czasopismo muzealno-historyczne” 2006, 1.
- Grzelak C., Stańczyk H., *Kampania polska 1939 roku. Początek II wojny światowej*, Warszawa 2005.
- Hajdukiewicz L., *Mościcki Ignacy (1867–1946)*, in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 22, ed. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977.
- Hass L., *Masoneria polska w XX wieku. Losy, loże, ludzie*, 2nd edition, Warszawa 1996.
- Historia dyplomacji polskiej (połowa X–XX w.)*, ed. G. Labuda, vol. 4, 1918–1939, ed. P. Łosowski, Warszawa 1995.
- Historia dyplomacji polskiej (połowa X–XX w.)*, vol. 5, 1939–1945, ed. W. Michowicz, Warszawa 1999.

- Historia Polski*, ed. C. Madajczyk, vol. 4, 1918–1939, ed. T. Jędruszczak, part 4, Rozdz. XXXVIII–LVI (1935–1939), Warszawa 1978.
- Hułas M., *Goście czy intruzi? Rząd polski na uchodźstwie: wrzesień 1939–lipiec 1943*, Warszawa 1996.
- Jabłonowski M., *Cztery lata przed wojną. Z dziejów gospodarki polskiej 1936–1939*, Olsztyn 1996.
- Jabłonowski M., *Wobec zagrożenia wojną. Wojsko a gospodarka Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1935–1939*, Warszawa 2001.
- Jabłonowski M., Jarski J., *Kalendarium II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1990.
- Jabłonowski M., Stawecki P., *Następca Komendanta. Edward Śmigły-Rydz. Materiały do biografii*, Pułtusk 1998.
- Jaruzelski J., *Stanisław Cat-Mackiewicz 1896–1966. Wilno – Londyn – Warszawa*, 2nd edition, Warszawa 1994.
- Jędruszczak H. and T., *Ostatnie lata Drugiej Rzeczypospolitej (1935–1939)*, Warszawa 1970.
- Jurga T., 1939. *Obrona Polski i Europy*, Warszawa 2014.
- Kaczmarek Z., *Marszałkowie Senatu II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992.
- Kaczmarek Z., *Trzej prezydenci II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1988.
- Kała G., *Sen o potęgę. Plany i działalność polityczna Edwarda Śmigłego-Rydza w latach 1935–1939*, Olsztyn 2021.
- Kazimierz Sosnowski, żołnierz, humanista, mąż stanu w 120. rocznicę urodzin. *Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej na Uniwersytecie Wrocławskim 17–18 listopada 2005 roku przez Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego i Instytut Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu, pod patronatem honorowym Prezydenta Rzeczypospolitej P[olskiej] Pana Ryszarda Kaczorowskiego, [jego] M[agnificencji] Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego Prof. dr. hab. Leszka Pacholskiego, Instytutów Józefa Piłsudskiego w Londynie i Nowym Jorku*, eds. T. Głowiński, J. Kirszak, Wrocław 2005.
- Kornat M., *Niedoszłe dymisje ministra Józefa Becka – pogłoski, dokumenty, interpretacje*, in: *Polityka równowagi 1934–1939. Polska między Wschodem i Zachodem*, Kraków 2007.
- Kornat M., *Polityka zagraniczna Polski 1938–1939. Cztery decyzje Józefa Becka*, Gdańsk 2012.
- Kornat M., *Polska 1939 roku wobec paktu Ribbentrop–Mołotow. Problem zbliżenia niemiecko-sowieckiego w polityce zagranicznej II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2002.
- Korpalska W., *Władysław Eugeniusz Sikorski. Biografia polityczna*, 2nd edition, Wrocław 1988.
- Kośmider T., *Miejsce i rola prezydenta w systemie politycznym państwa polskiego*, in: *Organy doradcze głowy państwa właściwe w sprawach bezpieczeństwa narodowego. Geneza, doświadczenie i wnioski dla tworzenia zintegrowanego systemu bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, ed. T. Kośmider, Warszawa 2015.
- Kozłowski E., *Wojsko Polskie 1936–1939. Próby modernizacji i rozbudowy*, 2nd edition, Warszawa 1974.
- Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, eds. J.M. Majchrowski, G. Mazur, K. Stepan, Warszawa 1994.
- Kukiel M., *Generał Sikorski. Żołnierz i mąż stanu Polski Walczącej*, [no place of publication] 1981.
- Kunert A.K., *Rzeczpospolita Walcząca. Wrzesień–grudzień 1939. Kalendarium*, Warszawa 1993.
- Kwiatkowski M.J., *Wrzesień 1939 w warszawskiej rozgłośni Polskiego Radia*, Warszawa 1984.
- Landau Z., Tomaszewski J., *Gospodarka Polski międzywojennej 1918–1939, vol. 4, Lata interwencji państwowej 1936–1939*, Warszawa 1989.
- Lichocka H., *Ignacy Mościcki (1867–1946). Inżynier i wynalazca*, Warszawa 2006.
- Lichocka H., *Ignacy Mościcki – wynalazca i polityk*, in: *100 lat ochrony własności przemysłowej w Polsce*, ed. A. Adamczak, Warszawa 2018.
- Londyńska reduta, Władysław Raczkiewicz (1885–1947)*, eds. J. Kłaczek et al., Toruń 2017.

- Łojek J., *Agresja 17 września 1939. Studium aspektów politycznych*, in: J. Łojek, *Pisma wybrane. Wiek XX*, ed. M. Kornat, Kraków 2014.
- Łossowski P., *Stosunki polsko-litewskie 1921–1939*, Warszawa 1997.
- Łuczak C., *Dzieje Polski 1939–1945. Kalendarium wydarzeń*, ed. L. Wrońska-Idziak, 2nd edition, Poznań 2007.
- Łuczak C., *Polska i Polacy w drugiej wojnie światowej*, Poznań 1993.
- Mackiewicz S. (Cat), *Historja Polski od 11 listopada 1918 r. do 17 września 1939 r.*, 8th edition, Warszawa 1989.
- Mackiewicz S. (Cat), *Lata nadziei. 17 września 1939 r.–5 lipca 1945 r.*, 1st edition, Warszawa 1990.
- Majchrowski J.M., *Ulubieniec Cezara. Bolesław Wieniawa-Długoszowski. Zarys biografii*, Wrocław 1990.
- Malczewska-Pawelec D., *Bogusław Miedziński (1891–1972). Polityk i publicysta*, Łódź 2002.
- Materski W., *Na widencie. II Rzeczpospolita wobec Sowietów 1918–1943*, Warszawa 2005.
- Matusiak M.R., *Juliusz Poniatowski. "Czerwony jakobin" czy pragmatyk i realista? Działalność społeczno-polityczna w latach 1915–1939*, Łódź 2015.
- Ministrowie Polski Niepodległej 1918–1945*, eds. M. Baumgart, H. Walczak, A. Wątor, Szczecin 2001.
- Mirowicz M., *Edward Rydz-Śmigły*, 2nd edition, Warszawa 1991.
- Moczulski [R.]L., *Wojna polska 1939*, Warszawa [2017].
- Nowakowski J.M., *Walery Sławek (1879–1939). Zarys biografii politycznej*, Warszawa 1988.
- Nowinowski S.M., *Prezydent Ignacy Mościcki*, Warszawa 1994.
- Nurek M., *Polska w polityce Wielkiej Brytanii w latach 1936–1941*, Warszawa 1983.
- Osica J. et al., 1939. *Ostatni rok pokoju, pierwszy rok wojny*, Poznań 2009.
- Pan Prezydent. Rzecz o Ignacym Mościckim*, ed. M. Piotrowski, Ciechanów[–Pruszków] 1996.
- Paruch W., *Myśl polityczna obozu piłsudczykowski 1926–1939*, Lublin 2005.
- Pasztor M., *Polska w oczach francuskich kół rządowych w latach 1924–1939*, Warszawa 1999.
- Pawłowski T., *Armia Marszałka Śmigłego. Idea rozbudowy Wojska Polskiego 1935–1939*, Warszawa 2009.
- Pestkowska M., *Uchodźcze pasje. Władysław Sikorski a polska społeczność emigracyjna na Zachodzie 1939–1943*, Paris 1991.
- Pestkowska M., *Kazimierz Sosnkowski*, Wrocław 1997.
- Pestkowska M., *Za kulisami rządu polskiego na emigracji*, Warszawa 2000.
- Piotrowski J., *Dzieje Kancelarii Cywilnej Prezydenta Rzeczypospolitej na uchodźstwie w latach 1939–1945 (zarys problematyki)*, "Res Historica" 2013, 35.
- Piotrowski J., *Gabinet Wojskowy Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza 1939–1947*, "Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2006, 1.
- Piotrowski J., *Piłsudzcy bez lidera (po 1 września 1939 roku)*, Toruń 2003.
- Piotrowski J., *Prezydent Władysław Raczkiewicz wobec Rady Narodowej na uchodźstwie w latach 1939–1945*, in: *Depozyt niepodległości. Rada Narodowa Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie (1939–1991)*, eds. Z. Girzyński, P. Ziętara, Toruń 2018.
- Pobóg-Malinowski W., *Najnowsza historia polityczna Polski*, vol. 2, 1914–1939, Opole 1990.
- Pobóg-Malinowski W., *Najnowsza historia polityczna Polski*, vol. 3, 1939–1945, Opole 1990.
- Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej*, part 1, *Wojna obronna Polski 1939*, ed. E. Kozłowski, Warszawa 1979.
- Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej*, part 2, *Walki formacji polskich na Zachodzie 1939–1945*, ed. W. Biegański, Warszawa 1981.

- Polskie Siły Zbrojne w Drugiej Wojnie Światowej*, vol. 1, *Kampania wrześniowa 1939*, part 1, *Polityczne i wojskowe położenie Polski przed wojną*, Londyn 1951.
- Polskie Siły Zbrojne w Drugiej Wojnie Światowej*, vol. 1, *Kampania wrześniowa 1939*, part 2, *Przebieg działań od 1 do 8 września*, 2nd edition, Londyn 1986.
- Polskie Siły Zbrojne w Drugiej Wojnie Światowej*, vol. 1, *Kampania wrześniowa 1939*, part 3, *Przebieg działań od 9 do 14 września*, Londyn 1959.
- Polskie Siły Zbrojne w Drugiej Wojnie Światowej*, vol. 1, *Kampania wrześniowa 1939*, part 4, *Przebieg działań od 15 do 18 września*, Londyn 1986.
- Polskie Siły Zbrojne w Drugiej Wojnie Światowej*, vol. 2, *Kampanie na obczyźnie*, part 1, *Wrzesień 1939–czerwiec 1941*, Londyn 1959.
- Prezydenci Polski, ed. A. Ajnenkiel, Warszawa 1991.
- Prezydentowi prof. Ignacemu Mościckiemu – w 150. rocznicę urodzin, ed. B. Umińska, Ciechanów 2018.
- Przybylski H., *Front Morges w okresie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1972.
- Przygotowania obronne państwa 1935–1939, *Prawo i administracja*, ed. A. Wesołowski, "Wojskowe Teki Archiwalne" 2014, 6, 1.
- Rostocki W., *Stosowanie Konstytucji kwietniowej w okresie drugiej wojny światowej 1939–1945*, Lublin 1988.
- Rutkowski T.P., *Zamach stanu? Okoliczności przejścia władzy przez ekipę gen. Władysława Sikorskiego (wrzesień–październik 1939 r.)*, in: *Kampania polska 1939 r. Polityka – społeczeństwo – kultura*, vol. 2, *Polityka i społeczeństwo. Imponderabilia – pamięć – kultura*, eds. M.P. Deszczyński, T. Pawłowski, Warszawa 2014.
- Rzepniewski A., *Wojsko Polskie wobec perspektywy zagrożenia wojennego (13 maja 1935–31 sierpnia 1939 r.)*, part 1, Warszawa 1992.
- Rzepniewski A., *Wojsko Polskie wobec perspektywy zagrożenia wojennego (13 maja 1935–31 sierpnia 1939 r.)*, part 3, Warszawa 1992.
- Sioma M., *Stawoj Felicjan Składkowski (1885–1962). Żołnierz i polityk*, Lublin 2005.
- Skoczylas M., *Prezydent Bolesław Wieniawa-Długoszosowski: okoliczności zmiany na urządzie prezydenta RP we wrześniu 1939 roku*, in: *Prace Uczestników Studium Doktoranckiego*, Uniwersytet Opolski, [Wydział Historyczno-Pedagogiczny], vol. 5, Opole 2003.
- Sowa A., *Kronika 1939 roku*, Warszawa 2000.
- Strzałka K., *Miedzy przyjaźnią a wrogością. Z dziejów stosunków polsko-włoskich (1939–1945)*, Kraków 2001.
- Szawłowski R. ("Karol Liszewski"), *Wojna polsko-sowiecka 1939 r. Tło polityczne, prawnomiedzynarodowe i psychologiczne. Agresja sowiecka i polska obrona. Sowieckie zbrodnie wojenne i przeciw ludzkości oraz zbrodnie ukraińskie*, vol. 1, *Monografia*, 2nd edition, Warszawa 1996.
- Sroka S.T., *Świętosławski Alojzy Wojciech (1881–1968)*, in: *Polski słownik biograficzny*, vol. 51, ed. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2016–2017.
- Szumiec-Zielińska E., *Kompania zamkowa*, "Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2002, 2.
- Terlecki O., *Generał Sikorski*, vol. 1, 2nd edition, Kraków–Wrocław 1986.
- Turlejska M., *Rok przed klęską. 1 września 1938–1 września 1939*, 3rd edition, Warszawa 1965.
- Urbanek M., *Wieniawa – szwależer na pegazie*, Warszawa 2015.
- Wandycz P., *Z Piłsudskim i Sikorskim. August Zaleski minister spraw zagranicznych w latach 1926–1932 i 1939–1941*, Warszawa 1999.
- Wapiński R., *Władysław Sikorski*, 3rd edition, Warszawa 1982.
- Wieczorkiewicz P.[P.], *Ostatnie lata Polski niepodległej*, Warszawa 1991.
- Wieczorkiewicz P.[P.], *Kampania 1939 roku*, Warszawa 2001.

- Wieczorkiewicz P.[P.], *Historia polityczna Polski 1935–1945*, Warszawa 2005.
- Winid B.W., *W cieniu Kapitolu. Dyplomacja polska wobec Stanów Zjednoczonych Ameryki 1919–1939*, Warszawa 1991.
- Wojewódzki I., *Kazimierz Sosnkowski podczas II wojny światowej. Książę niezlomny czy Hamlet w mundurze?*, Warszawa 2009.
- Wyrwa T., *Odbudowa władz Rzeczypospolitej w Paryżu i w Angers wrzesień 1939–czerwiec 1940*, in: *Materiały do Dziejów Polskiego Uchodźstwa Niepodległościowego 1939–1991*, vol. 1, *Władze RP na Obczyźnie podczas II wojny światowej*, ed. Z. Błażyński, Londyn 1994.
- Wysocki W.J., *Cień Zawiszy. Ostatnie lata Marszałka Edwarda Śmigłego-Rydza*, 2nd edition, [Komorów] 1991.
- Wyszczelski L., *Generał Kazimierz Sosnkowski*, Warszawa 2010.
- Wyszczelski L., *Marszałek Polski Edward Śmigły-Rydz (1886–1941)*, Toruń 2013.
- Wyszczelski L., *W obliczu wojny. Wojsko Polskie 1935–1939*, Warszawa 2008.
- Zabięło S., *O rząd i granice. Walka dyplomatyczna o sprawę polską w II wojnie światowej*, 4th edition, Warszawa 1986.
- Zaremba P., *Historia Dwudziestolecia 1918–1939*, ed. M. Łatyński, Wrocław 1991.
- Zarys dziejów wojskowości polskiej 1864–1939*, ed. P. Stawewski, Warszawa 1990.
- Żerko S., *Stosunki polsko-niemieckie 1938–1939*, Poznań 1998.

ABOUT THE AUTHOR

Marek P. Deszczyński – PhD with habilitation, historian, associated professor, Institute of History and Polemology, War Studies University, Warsaw. He focuses his researches on the modern history, military history, history of economy, of diplomatic relation and culture in the history of Poland and the general history of the first half of the 20th century. He published i.a. the following monographs: *Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938–1939* (Warszawa 2003); *Na krawędzi ryzyka. Eksport polskiego sprzętu wojskowego w okresie międzywojennym* (Warszawa 2004, co-author); *Kampania polska 1939 r. Polityka – społeczeństwo – kultura. Polish Campaign 1939. Politics – Society – Culture*, t./vols 1–2 (Warszawa/Warsaw 2013–2014, co-author and co-editor); *Monumenta Universitatis Varsoviensis*, [II], *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945*, ed. Piotr M. Majewski (Warszawa 2016, co-author).

NOTA O AUTORZE

Marek P. Deszczyński – dr hab., historyk, profesor uczelni w Instytucie Historii i Polemologii Akademii Sztuki Wojennej. Zajmuje się historią najnowszą, dziejami wojskowymi, gospodarczymi, dyplomatycznymi i kultury. W badaniach koncentruje się na historii Polski i świata I połowy XX stulecia. Opublikował m.in. monografie: *Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938–1939* (Warszawa 2003); *Na krawędzi ryzyka. Eksport polskiego sprzętu wojskowego w okresie międzywojennym* (Warszawa 2004, współautor); *Kampania polska 1939 r. Polityka – społeczeństwo – kultura. Polish Campaign 1939. Politics – Society – Culture*, t./vols 1–2 (Warszawa/Warsaw 2013–2014, współautor i współredaktor); *Monumenta Universitatis Varsoviensis*, [III], *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945*, ed. Piotr M. Majewski (Warszawa 2016, współautor).

